



Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BD/38/8/89

OPINIA SPOŁECZNA O INSTYTUCJACH I ORGANIZACJACH SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Warszawa luty 1989 r.

W niniejszym opracowaniu porównujemy wyniki ostatniego pomiaru¹ stopnia społecznej aprobaty działalności instytucji i organizacji odgrywających kluczową rolę w życiu i systemie społeczno-politycznym kraju z rezultatami wcześniejszych sondaży. W przypadku rządu, partii i opozycji analizujemy zmiany ocen w podstawowych kategoriach społeczno-zawodowych w okresie sierpień '88-styczeń '89.

Przypomnijmy, że pomiaru indywidualnych ustosunkowań wobec wybranych instytucji i organizacji dokonujemy poprzez pytanie: czy ich działalność dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami.

1. Ocena instytucji i organizacji w styczniu '89

Tym razem respondenci oceniali działalność piętnastu instytucji i organizacji (tab. 1). Największą aprobatę zyskał Kościół - 80% badanych. Działalność wojska, Rzecznika Praw Obywatelskich i Sejmu zaakceptowało ponad 60%, telewizji, rządu, związków zawodowych i Rady Państwa - ponad 50%, MO, resortu spraw wewnętrznych, opozycji (przeciwników PZPR), ZSL, SD i PRON - 30-49%.

Najgorzej oceniono działalność PZPR - akceptuje ją tylko 26,3% respondentów, 53,8% zaś wyraża się o niej z dezaprobatą. Kolejne miejsca w hierarchii dezaprobaty zajmują PRON i MSW (ponad 30% badanych). Większość instytucji i organizacji uzyskała poniżej 30% negatywnych ocen. Rzadko wyrażano brak uznania wobec działalności Kościoła i Rzecznika Praw Obywatelskich (poniżej 10% wskazań) oraz wojska i opozycji (około 20%).

Porównując liczbę osób aprobujących i dezaprobuujących można stwierdzić, że 50-procentowa przewaga pierwszych nad drugimi występuje jedynie w przypadku Kościoła i Rzecznika Praw Obywatelskich. O dwóch organizacjach: PZPR i PRON więcej osób wypowiada się z dezaprobatą niż z aprobatą. Jeśli chodzi o pozostałe instytucje i organizacje, przeważają aprobujący, ale ich liczba jest znacznie zróżnicowana - od 46% w przypadku wojska do 11% w przypadku Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa.

2. Zmiany w ocenach instytucji i organizacji

Stosunkiem społeczeństwa do instytucji i organizacji CBOS interesuje się od grudnia 1985 roku. Istnieje zatem możliwość ustalenia, jakie zmiany zaszły w ocenie działalności poszczególnych podmiotów społeczno-politycznych w ciągu prawie czterech lat.

¹ "Aktualne wydarzenia (12)" - badanie zrealizowano w dniach 21-25 stycznia 1989 r. na 1500-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłej ludności Polski.

Tabela 1

Instytucje i organizacje	Ocena działalności						Różnica między odsetkiem aprobujących i dezaprobujących	
	aprobatą			dezaprobatą				
	całkowita		ogółem	całkowita		ogółem		
	częściowa	ogółem	częściowa	ogółem	trudno powiedzieć			
Kościół rzymsko-katolicki	40,9	43,7	84,6	2,1	5,9	8,0	7,2	+76,6
Wojsko	18,4	47,2	65,2	5,3	13,8	19,1	15,3	+46,1
Rzecznik Praw Obywatelskich	21,3	43,7	65,0	3,8	5,9	9,7	25,0	+55,3
Sejm	10,9	50,6	61,5	4,8	19,3	24,1	14,3	+37,4
Telewizja	9,7	50,1	59,8	6,7	18,6	25,3	14,7	+34,5
Rząd, Rada Ministrów	8,0	48,9	56,9	5,8	22,8	28,6	14,4	+28,3
Związki zawodowe	10,1	46,7	56,8	8,3	17,1	25,4	17,5	+31,4
Rada Państwa	9,9	44,9	54,8	6,7	18,9	25,6	19,1	+29,2
MO i resort spraw wewnętrznych	7,9	40,9	48,8	13,9	20,2	34,1	16,9	+14,7
Opozycja (przeciwnicy PZPR)	9,9	36,0	45,9	5,4	15,8	21,2	32,5	+24,7
ZSL	5,0	36,7	41,7	6,9	18,4	25,3	32,7	+16,4
SD	3,9	35,7	39,6	6,5	18,1	24,6	35,3	+15,0
Rada Konsultacyjna przy Przewodniczącym Rady Państwa	5,5	28,1	33,6	7,7	15,3	23,0	43,1	+10,6
PRON	3,9	26,1	30,0	15,7	22,9	38,6	31,1	-8,6
PZPR	3,9	22,3	26,2	24,8	29,0	53,8	19,9	-27,6

Prześledźmy najpierw zmiany w poziomie aprobaty (tab. 2). Momentem zwrotnym była tu zapowiedź referendum (X '87) - od tego czasu stopniowo malał odsetek wyrażających się z uznaniem o działalności podstawowych instytucji władzy. Najbardziej tracił rząd, Rada Państwa i PZPR; systematycznie zyskiwała opozycja. Proces ten został zahamowany i odwrócony po dymisji rządu Z. Messnera i powołaniu na stanowisko premiera M.F. Rakowskiego. Nastąpił spektakularny wzrost aprobaty rządu. Wyniki styczniowego sondażu zmieniły nader optymistyczny listopadowy obraz stosunku opinii społecznej do działalności instytucji i organizacji związanych z władzą. Nie jest to jednak jedyna charakterystyczna zmiana. W zasadzie obserwujemy kilka tendencji. Najbardziej znacząca to stałe zwiększanie się liczby aprobujących opozycję - od listopada wzrost prawie o 9%. Druga to utrzymywanie się na poziomie z listopada liczebności grupy dodatnio oceniającej Kościół, Rzecznika Praw Obywatelskich i telewizję. W przypadku Sejmu, wojska, PRON-u i PZPR zanotowano wyraźne zmniejszanie - powrót do stanu z sierpnia - liczby osób wypowiadających się na ich temat z aprobatą. Pozytywne notowania związków zawodowych, MO i resortu spraw wewnętrznych obniżyły się do poziomu z maja 1988 roku. Odmienne były zmiany w ocenach Rady Państwa i rządu. Akceptujących poczynania pierwszej z tych instytucji jest obecnie więcej niż w sierpniu ub.r., ale mniej niż w poprzednich miesiącach i latach, z kolei w przypadku rządu - więcej niż w lutym '88, ale mniej niż przed referendum X '87.

Między listopadem '88 a styczniem '89 największe obniżenie stopnia aprobaty zanotowały: Rada Państwa (o 16,5%), rząd (o 15,5%), Sejm (o 14,8%) i PZPR (o 12,4%).

Zmiany w obszarze dezaprobaty są równie symptomatyczne jak w obszarze aprobaty. W rozpatrywanym okresie przybyło osób negatywnie wyrażających się o poczynaniach rządu (o 13,5%), Rady Państwa (o 12,8%), PZPR (o 10,9%) Sejmu (o 9,9%). Nie zmieniła się liczba dezaprobujących działalność Kościoła, Rzecznika Praw Obywatelskich, związków zawodowych i telewizji, ubyło natomiast nie akceptujących opozycji (o 10,6%).

Wyniki styczniowego pomiaru w zasadzie nie odbiegają od uzyskanych w sierpniu 1988 roku, kiedy to odnotowano największe w historii badań CBOS wskaźniki dezaprobaty. Na poziomie z sierpnia '88 kształtują się obecna dezaprobatą Sejmu, wojska, PRON, PZPR i Rady Konsultacyjnej, na niższym - rządu, Kościoła, Rady Państwa, związków zawodowych, MO i MSW, telewizji oraz opozycji.

Tabela 2

w procentach

Instytucje i organizacje	Ocena działalności według terminów badań									
	XII 85	VII 86	XII 86	VII 87	XI 87	II 88	V 88	VIII 88	XI 88	I 89
Zgodna z interesami społeczeństwa										
Rząd, Rada Ministrów	77,1	71,6	69,9	72,7	63,0	51,5	51,4	33,6	72,4	56,9
Sejm	79,3	75,7	79,4	78,0	70,7	69,2	69,9	60,7	76,7	61,5
Wojsko	81,0	77,8	77,3	77,4	75,0	68,5	66,2	66,4	74,1	65,6
PRON	53,3	53,1	52,0	52,3	46,3	38,9	36,4	31,4	40,3	30,0
PZPR	52,6	56,4	49,5	53,1	44,3	34,4	35,4	26,6	38,6	26,2
Kościół	80,3	79,6	80,0	82,0	78,8	77,1	74,1	74,9	84,0	84,6
Rada Państwa	76,1	72,6	71,7	76,5	64,7	59,7	61,3	45,0	71,3	54,8
Rada Konsultacyjna przy Przewodniczącym Rady Państwa	-	-	.	.	39,6	.	37,3	29,1	48,0	33,6
Związki zawodowe	58,3	57,6	56,3	50,6	47,3	52,2	56,6	48,6	59,9	56,8
MO i resort spraw wewnętrznych	53,3	55,7	53,8	59,5	53,0	48,8	48,1	41,0	54,3	48,8
Opozycja - przeciwnicy PZPR ^a	20,5	19,3	15,8	18,3	16,3	21,4	21,8	26,2	37,1	45,9
Telewizja ^b	.	60,0	48,7	54,0	52,2	57,6	53,5	45,5	61,9	59,8
ZSL	56,6	-	-	-	46,0	-	-	-	-	41,7
SD	50,1	-	-	-	40,0	-	-	-	-	39,6
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	-	-	67,9	65,0
Niezdgodna z interesami społeczeństwa										
Rząd, Rada Ministrów	13,2	18,3	17,2	15,2	24,0	34,7	33,8	51,3	15,1	28,6
Sejm	9,3	13,6	9,3	10,1	16,7	18,5	18,0	22,5	14,2	24,1
Wojsko	11,4	13,7	12,1	9,2	13,8	16,3	18,6	18,1	14,8	19,1
PRON	22,2	20,9	23,0	19,9	28,4	33,8	33,6	37,7	33,4	38,6
PZPR	28,2	26,9	30,8	26,3	37,0	45,8	42,4	52,1	42,9	53,8
Kościół	9,6	12,4	10,0	8,6	13,0	12,1	12,9	13,2	8,0	8,0
Rada Państwa	8,7	12,6	11,5	9,4	18,2	21,1	19,8	29,6	12,8	25,6
Rada Konsultacyjna przy Przewodniczącym Rady Państwa	-	-	.	.	15,4	.	17,4	25,1	15,7	23,0
Związki zawodowe	23,1	24,3	23,9	25,1	30,5	27,9	24,4	29,9	23,7	25,4
MO i resort spraw wewnętrznych	31,2	29,9	28,6	22,5	31,5	33,8	32,2	38,2	29,4	34,1
Opozycja - przeciwnicy PZPR ^{a)}	45,7	43,5	49,0	41,4	45,0	38,7	42,3	37,5	31,8	21,2
Telewizja ^{b)}	.	29,7	35,7	25,0	34,8	27,7	29,5	34,5	23,7	25,3
ZSL	11,5	-	-	-	18,6	-	-	-	-	25,3
SD	12,2	-	-	-	19,0	-	-	-	-	24,6
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	-	-	8,1	9,7
<p>a - Do lutego '88 pytano ogólnie o opozycję, a nie o opozycję rozumianą jako przeciwnicy PZPR. b - Do lutego '88 pytania dotyczyły środków masowego przekazu (prasa, radio, telewizja).</p>										

3. Zmiany w ocenach rządu, partii i opozycji według kategorii społeczno-demograficznych

Dynamiczne zmiany w społecznej ocenie działalności rządu, partii i opozycji odnotowane w ostatnich miesiącach skłoniły nas do ich przeanalizowania według podstawowych kategorii społeczno-demograficznych (tab. 3). Scharakteryzujemy je za pomocą średnich ocen z ostatnich trzech pomiarów.

Rząd - Ostatnio zanikły różnice w jego ocenie w grupach respondentów wyodrębnionych ze względu na płeć, wiek i stan wyposażenia w dobra trwałe-go użytku. W sierpniu '87 częściej był on dezaprobowany przez mężczyzn, osoby w wieku starszym (40-59 lat) oraz najlepiej sytuowanych. W dalszym ciągu akceptują go w większym stopniu zamieszkujący na wsi, osoby z wykształceniem podstawowym, rolnicy, członkowie partii i deklarujący przynależność przed 13 grudnia 1981 roku do związków branżowych i autonomicznych. Tendencja do większej dezaprobaty utrzymuje się wśród zamieszkujących w miastach, osób z wykształceniem ponadśrednim, inteligencji oraz przynależących przed 13 grudnia 1981 roku do NSZZ "Solidarność". Osoby w wieku 60 i więcej lat oraz pracownicy handlu i usług obecnie częściej niż pół roku temu odmawiają rządowi aprobaty.

Partia - Oceny działalności partii są w poszczególnych grupach opinii społecznej stosunkowo najbardziej stabilne. Tendencja do większej jej aprobaty utrzymuje się wśród kobiet, osób w wieku 60 i więcej lat, zamieszkujących na wsi, rolników, rencistów i emerytów, członków partii oraz deklarujących przynależność przed 13 grudnia 1981 roku do branżowych i autonomicznych związków zawodowych, natomiast do dezaprobaty wśród mężczyzn, osób w wieku 30-39 lat, zamieszkujących w miastach, mających wykształcenie średnie i wyższe, inteligencji, pracowników wykwalifikowanych i umysłowych, deklarujących uprzednią przynależność do "Solidarności" oraz osób dobrze sytuowanych.

Godne uwagi zmiany zaszły jedynie w ocenach dokonywanych przez najmłodszych respondentów (do 29 lat) oraz przez robotników niewykwalifikowanych. Wśród pierwszych zmalała liczba wyrażających się z uznaniem o partii, wśród drugich natomiast wzrosła.

Opozycja - Wzrost liczby ocen akceptujących działalność opozycji obserwujemy wśród osób w wieku 30-39 lat, legitymujących się wykształceniem średnim, pracowników umysłowych średniego szczebla, rolników i niepracujących zawodowo, dezaprobowujących zaś jedynie w grupie osób w wieku 40-49 lat oraz

Tabela 3

w procentach

Cechy badanych	Średnia ocena działalności								
	rządu			PZPR			opozycji (przeciwników ustroju)		
	VIII 88	XI 88	I 89	VIII 88	XI 88	I 89	VIII 88	XI 88	I 89
<u>Płeć</u>	Ogółem								
	42,7	67,7	57,6	38,0	46,1	37,9	44,5	51,1	57,3
Meżczyźni	40,1	64,5	57,7	36,7	45,0	36,3	45,9	52,4	59,3
Kobiety	45,1	67,9	57,5	39,2	47,2	39,2	43,2	49,9	55,5
<u>Wiek</u>									
Do 29	44,3	66,6	56,2	35,6	43,3	37,5	48,2	55,1	60,5
30-39	43,6	67,9	56,4	37,7	44,5	34,2	43,0	53,3	60,0
40-59	39,6	66,9	58,2	37,5	46,0	36,9	44,5	47,1	54,8
60 lat i więcej	44,4	69,7	55,9	41,9	51,4	44,5	42,2	49,6	54,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>									
Wieś	45,2	70,3	60,2	41,8	49,3	39,5	42,7	51,1	57,9
Miasto	41,0	66,0	55,9	35,9	44,1	36,8	45,6	51,1	56,9
<u>Wykształcenie</u>									
Podstawowe	45,7	69,7	60,8	42,5	51,6	43,8	42,8	50,6	55,9
Zasadnicze zawodowe	44,8	67,3	57,3	37,8	46,4	37,4	48,3	53,8	57,9
Średnie	40,8	67,1	55,4	34,8	43,2	34,1	43,1	48,9	58,2
Ponadśrednie	34,8	64,3	54,7	32,8	37,6	31,1	46,2	53,0	58,2
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>									
Inteligencja	27,3	61,7	54,6	31,4	36,3	30,3	50,0	55,0	56,3
Pozostali umysłowi	42,3	69,0	56,2	37,4	44,5	35,8	43,6	47,2	57,5
Pracownicy handlu i usług	40,6	68,5	51,0	36,6	54,6	35,1	48,8	55,8	58,2
Robotnicy:									
- wykwalifikowani	41,8	67,7	58,5	35,5	43,1	36,6	46,6	53,0	58,7
- niewykwalifikowani	47,3	62,3	57,3	42,2	41,0	36,7	40,6	53,9	55,8
Rolnicy indywidualni	43,7	71,7	64,6	42,3	48,4	46,1	44,0	51,2	58,1
Emeryci i renciści	44,7	69,5	58,6	40,5	52,2	43,3	44,5	47,7	54,0
Pozostali niepracujący	42,0	65,9	56,3	37,7	45,1	35,6	43,4	54,7	61,2
<u>Przynależność do PZPR</u>									
Należący	44,5	75,5	63,7	51,2	57,3	45,8	30,5	35,7	46,5
Nie należący	42,4	66,9	56,9	36,3	45,0	37,0	55,3	52,7	58,5
<u>Przynależność do związków zawodowych przed 13 grudnia 1981 r.</u>									
Należący do:									
- "Solidarności"	35,9	61,9	53,8	29,1	38,8	31,2	50,8	58,3	62,6
- innych związków	46,5	72,1	59,3	42,4	49,8	41,0	35,5	44,2	47,9
Nie należący	44,2	68,5	58,9	40,2	47,7	40,0	44,8	50,5	57,7
<u>Stan posiadania dóbr trwałego użytku</u>									
Nie posiadający	41,7	65,0	57,8	42,1	43,3	41,5	51,6	53,3	59,2
Posiadający:									
- odkurzacz, lodówkę	46,0	66,9	57,6	39,8	46,4	41,1	43,3	52,3	55,2
- telewizor kolorowy, pralkę automatyczną	41,8	68,5	57,7	38,9	47,1	35,9	43,5	50,6	58,8
- samochód, domek letniskowy	39,7	68,3	57,7	33,7	45,1	35,9	46,1	49,7	57,7

Uwaga - Dla uzyskania bardziej przejrzystego obrazu zróżnicowań oceny zostały przeskalowane przez nadanie im następujących wartości: zdecydowanie tak - 100; raczej tak - 75; trudno powiedzieć - 50; raczej nie - 25; zdecydowanie nie - 0. Zatem im średnie oceny bliższe 100, tym ocena pozytywniejsza (częstsza aprobata), im bliżej 0, tym bardziej negatywna (częstsza dezaprobata).

inteligencji. Utrzymuje się tendencja do większej aprobaty opozycji wśród mężczyzn, osób w wieku do 29 lat, legitymujących się wykształceniem wyższym, pracowników handlu i usług, robotników wykwalifikowanych, członków "Solidarności" do 13 grudnia 1981 roku oraz najgorzej sytuowanych, do dezaprobaty zaś wśród kobiet, osób w wieku 60 i więcej lat, legitymujących się wykształceniem podstawowym, robotników niewykwalifikowanych, rencistów i emerytów, członków PZPR i należących przed 13 grudnia 1981 roku do innych związków niż "Solidarność".

Nawet pobieżny ogląd przytoczonych danych pozwala stwierdzić, że działalność partii i rządu uzyskuje aprobatę lub dezaprobatę w zupełnie innych kręgach opinii społecznej niż opozycja. W zasadzie są to trwałe "sympatie". W ciągu minionego półrocza nie nastąpiły tu jakieś symptomatyczne zmiany. Notowania rządu i partii są wyższe od przeciętnych głównie w kręgach zachowawczych, zabiegających o utrzymanie status quo, stroniących od polityki, obawiających się zmian, zwłaszcza ewentualnych niepokojów i napięć społecznych, natomiast notowania opozycji są lepsze wśród niezadowolonych, dynamicznych i nastawionych na zmiany.